

Na druhý deň sa pracovalo v niekoľkých paralelných sekciách podľa predmetu výskumu. Vzhľadom na veľký počet účastníkov sa program pružne upravoval, takže autorka tejto správy musela oželiť viaceré veľmi zaujímavé štúdie (napríklad o americkej postmodernistickej poetike, o umeleckej tvorbe po skúsenostiach z virtuálnej reality, o Bachtinovej estetike, o francúzskej literatúre 20. storočia, ani nehovoriac o filozofických a estetických témach) a rozhodla sa sledovať len jednu z literárnovedných sekcií, kde bol na programe tiež jej príspevok. Túto sekciu otvoril Ján Gbúr, ktorý sa zaoberal problematikou literárnohistorických syntéz. Jeho uvažovanie obsažne rozvinul Pavol Petrus, ktorý stručne zhrnul metodologické prístupy všetkých doteraz vydaných dejín slovenskej literatúry počnúc Tablicom a tým podnietil účastníkov rokovania, aby predniesli svoju predstavu nejakých ďalších dejín slovenskej literatúry. Všeobecne sa vyjadrovala potreba „odpovedať“ na ostatné Dejiny slovenskej literatúry III z dielne Viliama Marčoka, a to štýlom, ktorý by zdôraznil zástoj interpretácie podobným spôsobom, ako ho prezentoval Oskár Čepan v akademických Dejinách slovenskej literatúry. Budúce dejiny by teda mali adekvátne spojiť autorský, čitateľský aj bádateľský výkon.

Trochu iný prístup k písaniu dejín sa kryštalizuje podľa genologického (žánrového) hľadiska (Libor Pavera) alebo na základe skúmania literárnych druhov a rodov (Pavol Markovič) či z aspektu diskurzu (Jana Kuzmíková). Ďalší referujúci sa venovali užšie vymedzeným témam, napríklad outsiderstvu (Ivan Jančovič, Zuzana Bariaková), znormalizovanému hrdinovi (Peter Káša), literarizovanej modlitbe (Jana Urbanová), časopisu Elán (Monika Ondrejovičová) či interkultúrnym odlišnostiam a prekladu (Marylla Papierz). Ku konkrétnym spisovateľom hovorili Ľubomír Kováčik (o diele Jána Maliarika), Martina Petříková (o Hrušovského Mužovi s protézou), Štefan Jusko (o diele Stanislava Rakúsa) a Barbara Suchoň-Chmiel, ktorú oslovili memoáre Mila Urbana, pričom sa pozastavila nad tým, že doteraz nejestvuje zhrňujúca

štúdia týchto Urbanových prác. Rokovanie tejto sekcie sa ukončilo v uvoľnenej atmosfére vďaka Edmundovi Hlebovi, ktorý vyzval Stanislava Rakúsa, aby „oponoval“ názory rečníkov, ktorí interpretovali jeho romány. Tu sa ukázalo, ako môžu dokonca aj erudovaní literárni vedci odlišne vnímať kategóriu čitateľa s jeho právami dotvárať umelecký text. Ak sa nepriučíme u kognitívnych vied, naše vývody o čitateľskej recepcii ostanú len názorovými a vkusovými predstavami, nie overiteľnými odpoveďami, na ktorých sa dá ďalej stavať.

Na záver sa znovu zišli všetky sekcie a „v praxi“ potvrdili, že interdisciplinárny dialóg bol skutočne nadviazaný a netreba sa ho báť, naopak, je na všetkých účastníkoch tejto medzinárodnej vedeckej konferencie, aby sa chopili kolegiálnej spolupráce. Zborník z konferencie má vyjsť najprv na internete, a že sa tak stane bez zbytočných prieťahov, predznačila už výborná organizácia celého podujatia.

*Jana Kuzmíková*

#### **Hľadanie metodológie literárnych dejín**

V dňoch 22. a 23. septembra zorganizovala Fakulta bohemistiky Pedagogickej fakulty Jihočeskej univerzity v Českých Budějoviciach diskusné stretnutie na tému metodológie literárnych dejín – Otázky metodológie literárnych dejín – ako súčasť grantového projektu k dejinám českej literatúry 19. storočia. Forma podujatia zodpovedala ambícii organizátorov vytvoriť komunikačnú platformu, na ktorej sa budú v procese diskusie načrtávať aktuálne problémy literárneho dejepisectva a súčasne hľadať nové, perspektívne riešenia. Pokus o zodpovedanie základnej otázky AKO písať dejiny mal svoju motiváciu v kritike pretrvávajúcej „metodologickej rovnakosti“ (Petr A. Bílek) pri písaní dejín českej literatúry, ktorá je dôvodom statického, bezproblémového (a teda v súčasnosti neuspokojivého) uvažovania o literatúre (napo-

kon, nejde o obmedzenie špecificky českého literárnohistorického kontextu, s obdobnými problémami zápasí aj literárne dejepisectvo na Slovensku).

Základným horizontom uvažovania boli možnosti a limity písania literárnej histórie, ktoré organizátori tematicky rozčlenili do troch základných okruhov, zodpovedajúcich organizácii podujatia do troch blokov: filozofický kontext literárnych dejín, predmet literárnych dejín a jeho koncept a terminologický inštrumentár ako praktický nástroj písania dejín. Podujatie prebiehalo vo forme otvorených diskusných blokov, ktorým predchádzalo priblíženie spektra najzávažnejších otázok k pertraktovaným problémom jednak vo forme úvodného slova k tematickému bloku priamo na mieste konania podujatia, jednak prostredníctvom pracovného materiálu, zaslaného účastníkom vopred, ktorý tvorila publikácia organizátorov Vladimíra Papouška a Dalibora Turečka *Hledání literárních dějin*<sup>1</sup> (siedmy zväzok edície

<sup>1</sup> Publikácia je súborom štyroch úvah (Dalibor Tureček: *Doptávání po metodě literárních dějin*, Vladimír Papoušek: *Hledání modelu literárních dějin a rozhovor Harvey Bluma se Stephenem Greenblattem*; *Paradigma*, diskurz a literární dějiny; *Historické čtení*) komentovaných poznámkami Petra A. Bílka a doplnených výberovým súpisom dejín českej literatúry, vydaných v 20. storočí (taktiež Petr A. Bílek). Dalibor Tureček vo svojom príspevku vymedzuje základné problémové okruhy, s ktorými sa (podľa neho) potenciálni autori dejín literatúry stretávajú, a to: 1. vzťah dejín a histórie (opodstatnenosť literárnej histórie, status praktického literárnohistorického písania, historická povaha literárnych textov, s bližším zameraním pozornosti na premeny literárnohistorických modelov v čase s akcentom na koncept Vodičku a Mukařovského a teóriu pulzačného a konštrukčného charakteru dejín), 2. problém vymedzenia množiny materiálu (s prihliadnutím na jazyko-selektívny filter a s dôrazom na nevyhnutnosť komparatistiky pri riešení tohto problému), 3. vzťah literárnohistorického modelu a textu (problém literárnohistorickej interpretácie, vzťah text – recepcný horizont – diskurz).

Scholares, Praha, Paseka, 2005) a štúdia Petra Zajaca Existuje čosi ako pulzačné dejiny literatúry? (*Slovenská literatúra*, roč. 40, 1993, č. 6, s. 417 – 425). Práve uvedený materiál predstavoval širší a podrobnejší vstup do problematiky, úvodné slová k jednotlivým blokom boli de facto iba jeho nevyhnutným a vzhľadom na očakávanú diskusiu podnetným zhrnutím. Nemali charakter tradičného uceleného a uzatvoreného diskusného príspevku či fragmentu štúdie, ale ich podstatu tvorilo koncepčné pýtanie sa, problematizovanie a vedomé spochybňovanie.

Kým Turečkov príspevok sa dotýka všeobecnejších aspektov literárnohistorického uvažovania, príspevky Vladimíra Papouška sa užšie zameriavajú na konkrétne problémy literárnohistorického prístupu. Autor sa v nich opiera predovšetkým o koncepcie nového historizmu. V príspevku *Hledání modelu literárních dějin* na pozadí rozhovoru Stephana Greenblatta s Harvey Blumom (*Wicked Son*) upozorňuje na koncepčné, metodologické a ideologické nedostatky doterajších dejín českej literatúry (napr. východisko v personálnej mytológii, organizujúci princíp žánrového prístupu, utajovaný mocenský boj – boj o miesto v kánone, subjektívne hodnotenia, absencia skúmania dobového horizontu na úkor zvláštností, idea kontinuity konštruovaná ako skupina výnimočných osobností a diel atď.), ich motiváciu a dôsledky. Nevyhnutným predpokladom ďalšieho literárnohistorického výskumu, ktorý by bol produktívny, je podľa neho rezignácia na predstavu mýtkej kontinuity literárneho procesu. V druhom príspevku sa Papoušek venuje chápaniu paradigmy a diskurzu a ich využitiu v literárnom dejepisectve. V úvahe *Historické čtení* špecifikuje praktické problémy prístupu literárneho historika k predmetu jeho výskumu. Za obzvlášť závažnú považuje pretrvávajúcu závislosť literárnych dejín od všeobecných dejín ako výrazne negatívny jav, ktorý deštruuje základné prístupy k literárnej histórii. Zaoberá sa otázkou, či je možné dejiny literatúry emancipovať od všeobecných dejín, a navrhuje konkrétne kroky, ktorými je možné k takémuto stavu dospieť. Východisko vidí v akte historického čítania ako takého spôsobu percepcie, ktoré textom ponechávajú ich vlastnú dejinnosť.

Prvý diskusný blok otvoril Vladimír Papoušek upozornením na potrebu vytvorenia takého literárnohistorického modelu, ktorého stavebné prvky predstavujú presne definované pojmy, termíny a kategórie. V ďalšom literárnohistorickom výskume navrhol uplatniť systém diskurzu, paradigmy a epistémy, v rámci ktorého možno pozorovať prelínanie literárneho a neliterárneho sveta, pretože v takomto nazieraní sa literárne dejiny javia ako zložitý a nelogický útvar, nie usporiadaný lineárny systém, ktorý je nedostatkom doterajšieho dejepisectva. Upriamenie pozornosti na spomínanú triádu kategórií sa v diskusii ukázalo ako produktívne, pretože otvorilo viacero problémových oblastí<sup>2</sup>: prelínanie diskurzov v historickej situácii a ich polyfónia, zápas o presadenie na pozadí polyfónie diskurzov, preferencia dominancií v literárnohistorickom uvažovaní, diskurzne prahy a udalosti, využitie reči a jazyka v rámci triády diskurz – paradigma – epistéma a problém precizovania tohto nástroja, status a podstata literárneho dejepisectva (literárne dejiny a zápas o históriu, literárne dejepisectvo ako produkt 19. storočia a jeho zápasov o národnú teritorialitu, efektívnosť takéhoto vnímania dejín v 21. storočí), estetická a kultúrna funkcia textov (kultúrna funkcia ako otázka dominancie, estetická ako otázka životnosti), disproporcía medzi dobovým stavom a súčasným pohľadom na tento stav, problematika kánonu (chápanie kánonu ako trojvrstvového javu – 1. diela typické pre danú dobu, 2. vývojovo podnetné diela, 3. ponuka čítania na dnes – alebo jednoducho kánon ako všetko to, s čím čitateľ spontánne komunikuje, kánon ako inštitucionalizovaný jav, dvojaká podoba kánonu – kánon ako výpočet diel a kánon ako výklad diel, paralelnosť medzi kánonom a antikánonom), procesy v literárnom vývine (zlomy, diskontinuity, prelivy a nelineárne procesy, kauzálnosť a lineárnosť literárne-

ho vývinu, motivácia zmien, kontinuita – diskontinuita, možno hovoriť o evolúcii v dejinách literatúry, musí posun v čase evokovať znenie?, zmena komunikačnej situácie atď.).

Už v tomto bloku sa diskutujúci v mnohých smeroch dotkli problémov, ktoré súviseli s témou druhého bloku – predmetom literárnych dejín. Moderátor Dalibor Tureček preto svoje úvodné slovo prispôbil smerovaniu diskusie a blok o mieste textu v literárnych dejinách otvoril formulovaním šiestich problémových otázok: 1. Je možné, aby literárna história mala jednotný predmet, východiskový materiálny bod? 2. Môže byť týmto bodom text? 3. Ak áno, čo to znamená pre podobu literárnej histórie na jednej strane ako modelu, na druhej strane ako konkrétneho písania? 4. Aké sú podnety a limity textu z pohľadu estetickej funkcie? 5. Ako vymedziť a usporiadať množinu materiálu? 6. Ako inštrumentalizovať interpretáciu?

Nasledujúca diskusia priniesla predovšetkým otváranie s tým súvisiacich problémov (definícia literárneho textu, literárnohistorický fakt, vlastnosti textu s prívlastkom literárny, písanosť – orálnosť, rôzna funkcia textov, stratégie zaobchádzania s textami, techniky čítania, recepný horizont a vedomie dvojitého horizontu, rozdiel medzi explikáciou a interpretáciou atď.) a – možno práve vzhľadom na príliš abstraktné a všeobecné formulovanie problému – ostala najmä v horizonte kladenia otázok.

Tretí diskusný blok bol zameraný na praktickejšie a konkrétnejšie problémy. V jeho úvode predstavil Peter Zajac koncept pulzačného charakteru dejín (v skratke uvádzam kľúčové pojmy: archeológia – archív, uzlové body – dobové uzly, polyfunkcionalita – polyfokalita – polyteritorialita – polyperspektívnosť) a na materiále slovenského romantizmu demonštroval možnosti praktického využitia tohto konceptu, ako aj prístup ku konkrétnym metodologickým problémom, s ktorými sa pri výskume slovenského romantizmu stretávame. Perspektívy výskumu slovenského romantizmu a aktuálny výskum prebiehajúci v tomto smere v Ústave slovenskej literatúry ďalej predstavila Jana Pácalová.

<sup>2</sup> Vzhľadom na diskusný charakter podujatia a skutočnosť, že prepis jeho záznamu bude čoskoro publikovaný, uvádzam iba výpočet problémových kruhov, ktoré sa otvorili v priebehu diskusie.

Podobne ako úvodné slovo, aj diskusia prebiehala v duchu riešenia konkrétnych praktických problémov (najmä v kontexte romantizmu). Ukázalo sa, že výskum romantizmu, ktorý prebieha v Čechách a na Slovensku, je v mnohých smeroch paralelný a na rôznych pracoviskách sa nezávisle od seba riešia zhodné problémy. Komparatívny výskum oboch literatúr môže byť preto v tomto smere pre obe strany veľkým prínosom.

Podujatia sa zúčastnili: doc. dr. Michal Bauer, CSc., doc. dr. Petr Bílek, CSc., doc. dr. Jiří Brabec, CSc., prof. dr. Miroslav Červenka, DrSc., prof. dr. Aleš Hamán, DrSc., dr. Libuše Heczková, PhD., prof. dr. Jiří Holý, CSc., dr. Lenka Kusáková, CSc., dr. Luboš Merhaut, CSc., Mgr. Jana Pácalová, PhD., prof. dr. Vladimír Papoušek, CSc., prof. dr. Dalibor Tureček, CSc., Mgr. Zuzana Urválková, PhD., dr. Jan Wiendl, PhD., prof. dr. Peter Zajac, DrSc.

*Jana Pácalová*